

ОПОРНІ ШКОЛИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

Савчук Д.М.

Тернопільський національний економічний університет

Обґрунтована необхідність проведення децентралізації освіти. Досліджено теоретичні питання щодо доцільності та ефективності утворення опорних шкіл. Визначені основні кроки оптимізації загальноосвітніх навчальних закладів. Висвітлено основне завдання опорного закладу. Обґрунтована мета створення опорних шкіл та визначені основні противники децентралізації освіти.

Ключові слова: реформа, децентралізація, опорна школа, освіта, громади, округ.

Постановка проблеми. В Україні відбувається процес децентралізації влади. Реформа децентралізації передбачає новий, якісний рівень надання послуг в громадах, що об'єдналися, тих громадах, які вже сьогодні взяли на себе нові повноваження, в тому числі і в галузі освіти. Для цього влада надала цим громадам низку інструментів. Проте велика кількість громад ігнорують такі плюси та хочуть продовжувати існування шкіл у звичній системі, без отримання фінансування та можливості одержання якіснішої освіти для своїх дітей. В більшості випадків така позиція у вчителів сільських шкіл, які не хочуть, щоб їхню школу із 50-ма учнями переводили у статус філії. Це все пов'язано із малою обізнаністю та невідповідною поінформованістю керівників об'єднаних територіальних громад на місцях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теорії та практики, що порушують питання опорних шкіл як результат соціального розвитку громади, були розглянуті багатьма вітчизняними і зарубіжними науковцями: Гербстом М., Герчинським Я., Шияном Р., Дзержовскою І., Яновским А., Баранским А., Хобзеєм П.К., Гриневич Л.М., Титишем Г. та іншими. Основний досвід щодо організації проведення реформи освіти, Україна черпає на прикладі польської моделі.

Мета статті. Головною метою статті є обґрунтування необхідності проведення децентралізації освіти, визначити основні кроки оптимізації загальноосвітніх навчальних закладів. Висвітлити основне завдання опорного загальноосвітнього навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Реформа децентралізації вже показала позитивні результати, зокрема у результаті розпочатої фінансової децентралізації значно зросли надходження до місцевих бюджетів. Ці ресурси збільшують можливості громад щодо вирішення нагальних потреб. Реформа з децентралізації забезпечить належні умови для надання на місцях якісної, конкурентної освіти. Для цього потрібно забезпечити високу якість персоналу та повний цикл навчання. Також має бути збільшена кількість дитячих садочків, забезпечена висока якість надання медичних послуг. Центри адміністративних послуг громад мають бути орієнтовані на людей, а громадяни мають отримувати адміністративні послуги якісно та швидко. Самодостатня громада має бути спроможна без допомоги держави надавати ці послуги. Це і є кінцева мета реформи.

В Україні відбувається процес децентралізації влади. Одним із надскладних завдань для об'єднаних територіальних громад у ході цього процесу є створення функції управління освітою.

До об'єднання громад управлінням освітою в селах і селищах займалися відділи освіти районних державних адміністрацій, які є елементами вертикалі державної виконавчої влади у сфері освіти. Функції виконавчих органів сільських та селищних рад у сфері освіти були мінімальними та полягали в реалізації другорядних завдань для забезпечення шкіл (як наприклад організація підвозу учнів) [1].

На відміну від райдержадміністрацій, органи місцевого самоврядування об'єднаних громад є автономними та мають всі повноваження, у тому числі у сфері управління освітою. Але серйозним викликом є їхня інституційна слабкість, яка ускладнюється тим, що процес укрупнення адміністративних одиниць реалізовується в сільських регіонах України.

Реформа децентралізації передбачає новий, якісний рівень надання послуг в громадах, що об'єдналися, тих громадах, які вже сьогодні взяли на себе нові повноваження, в тому числі і в галузі освіти. Для цього влада надала цим громадам низку інструментів. По перше прийнято рішення про створення в Україні, і в першу чергу в об'єднаних громадах, нової освітньої моделі – моделі що передбачає формування шкільних округів. В 2016 році держава запропонувала фінансову підтримку громадам, які ухвалюють рішення щодо формування саме такої мережі.

Таким чином, органам місцевого самоврядування практично усіх 159 об'єднаних громадах, разом з отриманням бюджетних преференцій та управлінських повноважень необхідно буде взяти на себе складне завдання та відповідальність за створення ефективного управління системою освіти в своїх громадах [2].

Всі критерії щодо створення мережі опорних шкіл мають бути чітко відпрацьовані на місцях. Слід більше працювати із громадами, готуючи нормативні акти. Адже часто нормативи із Києва не відповідають місцевим реаліям. У цьому випадку потрібно відпрацювати дискусійні питання з обласними департаментами освіти, аби врахувати думку громад. Це стане дієвим стимулом до оптимізації діяльності громад.

Органи місцевого самоврядування ОТГ мають функції і повноваження на двох рівнях [3]:

- операційний (короткостроковий) рівень – притаманний діяльності РДА у сфері освіти. Функції і повноваження на цьому рівні забезпечують поточну діяльність освітньої мережі громади.
- стратегічний (довгостроковий), який дає ОМС ОТГ нові можливості в сфері планування і прогнозування системи освіти (оптимізації).

Створення органів управління освітою полягає у тому, щоб самостійно вибирати різні структурні форми, відповідні назви і штат працівників.

Реалізації Плану оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів є частиною Стратегії розвитку освіти в ОТГ.

Розробку Плану оптимізації рекомендується почати після того як новостворений орган управління освітою:

1. Укомплектовано кадрами.
2. Досягнуто певний інституційний рівень управління.
3. Процес поточного адміністрування освітніми закладами громади набрав функціональної сталості.

Оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів включає п'ять кроків [4]:

- I. Визначення лідерів процесу оптимізації.
- II. Збір і аналіз даних для оптимізації шкільних мереж.
- III. Підготовка сценаріїв оптимізації.
- IV. Розроблення сценаріїв для змін у шкільній мережі.
- V. Кампанія з інформування та залучення громадськості.

Крок 1. Визначення лідерів процесу оптимізації.

Оптимізація може зайняти багато років і потребує постійного залучення всіх зацікавлених сторін. Оскільки цей процес є і технічно складним і чутливим, він має бути повністю відкритим для широкого загалу і проводитися під потужним лідерством. Тому необхідно створити робочу групу за участі всіх відповідних зацікавлених сторін, яку очолюватиме голова громади. Також важливо включити до робочої групи представників соціальних груп, які можуть виступати проти оптимізації шкільної мережі.

Крок 2. Збір і аналіз даних для оптимізації шкільних мереж.

Рішення про оптимізацію шкільної мережі повинно прийматися після ґрунтовного аналізу функціонування всіх шкіл. Цей аналіз має проводитися з використанням даних зібраних робочою групою. Результати аналізу мережі ЗНЗ, а також підхід щодо здійснення оптимізації, обраний робочою групою, повинні оприлюднюватися:

- Демографічні дані.
- Фінансові дані шкіл.
- Дані про інфраструктуру шкіл.
- Дані про розташування учнів і шкіл.
- Дані про вчителів і педагогічних працівників.
- Дані про інфраструктуру.
- Статус власності щодо будівлі та земельної ділянки з відповідними мапами і планами (фото і відеоматеріали).
- Технічний стан будівель (включаючи мережі електропостачання, водопостачання та опалення).
- Інвентаризація споруд і спеціальних приміщень (спортзал, їдальня, клуб для позашкільної діяльності).
- Інвентаризація шкільного обладнання (меблі, навчальні засоби, лабораторії, ІТ-обладнання, доступ до мережі Інтернет).
- Перелік необхідних ремонтних робіт (за можливості з відповідним розрахунком вартості).

Ситуація в усіх школах має бути описана і задокументована.

Крок 3. Підготовка сценаріїв оптимізації.

Визначення критеріїв оптимізації:

- При прийнятті рішення про майбутнє школи необхідно брати до уваги безпеку учнів. Необ-

хідно оприлюднити оціночну вартість капітального ремонту.

- Якість освіти, що вимірюється кваліфікацією вчителів, доступом до освітніх матеріалів, наявністю лабораторій, технічних засобів, спортивних залів, бібліотек і їдалень.

- Якість технічної інфраструктури та обладнання, що використовується в навчальному процесі, що вимірюється на основі попередньо зібраних даних про технічну інфраструктуру.

- Час необхідний для перевезення учнів до сусідніх шкіл. Іншим критерієм є витрати, пов'язані з утриманням школи

- Роль закладу в житті місцевої громади, що вимірюється позакласними заходами і використанням шкільного приміщення громадою

Соціальний вимір школи в громаді є останнім критерієм.

Крок 4. Розроблення сценаріїв для змін у шкільній мережі.

- Пропозиція щодо укрупненої шкільної мережі з новою схемою освітніх округів.

- Пропозиція щодо перевезення учнів із закритих шкіл до об'єднаних шкіл.

- Пропозиція щодо інвестицій у школи, які прийматимуть нових учнів.

- Пропозиція щодо змін у зайнятості вчителів і допоміжного персоналу, в тому числі пропозиція альтернативної зайнятості.

- Пропозиція щодо майбутнього використання будівель закладів, які будуть закриті.

- Оцінка бюджетних наслідків оптимізації мережі.

Методологія оптимізації ґрунтується на припущенні, що для досягнення покращення мережі ЗНЗ необхідно заручитися підтримкою цього процесу з боку батьків і вчителів.

Крок 5. Кампанія з інформування та залучення громадськості.

Найкращим підходом є розробка різних варіантів організації шкільної мережі та проведення якісного громадського обговорення.

Якісне виконання усіх п'ять кроків оптимізації загальноосвітніх навчальних закладів дасть змогу отримати нову, якісну та доступну для усіх дітей із сільської місцевості школу.

Округ (опорний заклад, його філія) утворюється з метою [5]:

- створення єдиного освітнього простору;
- забезпечення рівного доступу осіб до якісної освіти;
- створення умов для здобуття особами загальної середньої освіти, впровадження до профільної підготовки і профільного навчання, поглибленого вивчення окремих предметів, забезпечення всебічного розвитку особи, а також допрофесійного навчання незалежно від місця їх проживання;
- раціонального і ефективного використання наявних ресурсів суб'єктів округу, їх модернізації.

Основна проблема щодо створення опорних шкіл, полягає у неповноцінній поінформованості жителів відповідних сіл та пасивністю громади, яка розуміє користь від проведення децентралізації освіти. У великій кількості це залежить від керівників громад, які самі спонукають своєю діяльністю до того, щоб опорні школи не утворювались. Їм простіше залишити все як є і не брати на себе ще лишню відповідальність. Хоча це помилкове рішення. Є певна кількість керівників

об'єднаних територіальних громад, які користуються певними міфами: «немає школи – немає села; закривають школу – помре село; чим менше учнів в класі – тим краще освіта; оптимізація є одноразовим і короткостроковим заходом». Тому така позиція призводить до того, що велика кількість обдарованих дітей не зможе отримати якіснішу освіту. Прикладом для таких помилкових рішень є Гусятинська об'єднана територіальна громада, яка на позачерговій сесії, маючи у порядку денному питання про створення опорної школи, прийняла рішення не створювати її. Більшість із депутатів та сам голова ОТГ «утримався». Тому можна зробити висновок, що бувають громади, які не розуміють самої сутті реформи. У зв'язку із цим, потрібно більше проводити громадських обговорення у селах, доступніше пояснювати жителям, що село буде жити. Крім цього, необхідно для самих керівників ОТГ проводити навчання по даному питанню, щоб у інших громадах так просто не приймалось рішення на чолі із головою громади про не здійснення оптимізації загальноосвітніх навчальних закладів.

Головними завданнями округу (опорного закладу, його філій) є концентрація та ефективне використання наявних ресурсів, їх спрямування на задоволення освітніх потреб учнів (вихованців), створення єдиної системи виховної роботи.

Опорні школи – це механізм переведення сільських дітей в кращі умови навчання, а закупівля шкільних автобусів – невід'ємна складова для створення можливостей якісного довозення дітей. Потрібно зміцнити ті школи, куди довозиться якнайбільше дітей з сільської місцевості, щоб дати їм можливість вчитися в кращих умовах [6].

Отже, це дасть змогу створити на місцях загальноосвітні навчальні заклади – добре оснащені всім необхідним для сучасного навчального процесу, з обладнаними кабінетами та лабораторіями для фізики, хімії, біології, географії, математики тощо. Організація та оснащення опорних шкіл фінансуватиметься як з державного бюджету, так і з місцевих бюджетів, з можливістю залучення грантових коштів.

Висновки і пропозиції. Отже, можна зробити висновок, що всі критерії щодо створення мережі опорних шкіл мають бути чітко відпрацьовані на місцях. Рішення про оптимізацію шкільної мережі повинно прийматися після ґрунтовного аналізу функціонування всіх загальноосвітніх навчальних закладів. Опорні школи потрібні для того, щоб учні з різних населених пунктів, незалежно від розміру цих населених пунктів та матеріального стану родини, мали рівний доступ до якісної шкільної освіти.

Список літератури:

1. Урядовий портал [Електронний ресурс]: Володимир Гройсман: Кінцева мета реформи з децентралізації – самодостатня громада, що спроможна якісно без допомоги держави надавати послуги громадянам 10.06.2016,- Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249106952&cat_id=244274130
2. Децентралізація влади [Електронний ресурс]: Реформа освіти,-Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/reforms/item/id/1>
3. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархільевский В. «Ефективне управління освітою в ОТГ. Від створення органу управління до реалізації плану оптимізації мережі шкіл». – 2016. – С. 5.
4. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархільевский В. «Ефективне управління освітою в ОТГ. Від створення органу управління до реалізації плану оптимізації мережі шкіл». – 2016. – С. 30.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» Положення про освітній округ від 20.01.2016 р. № 79.
6. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]: Лілія Гриневиц: Програма створення опорних шкіл спрямована на те, щоб покращити якість освіти в сільській місцевості 07.05.2016,- Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/05/07/liliya-grinevich-programa-stvorenniya-opornix-shkil-spryamovana/>

Савчук Д.М.

Тернопольский национальный экономический университет

ОПОРНЫЕ ШКОЛЫ КАК РЕЗУЛЬТАТ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ОБЩИНЫ

Аннотация

Обоснована необходимость проведения децентрализации образования. Исследованы теоретические вопросы о целесообразности и эффективности образования опорных школ. Определены основные шаги оптимизации общеобразовательных учебных заведений. Освещена основная задача опорного учреждения. Обоснована цель создания опорных школ и определены основные противники децентрализации образования.

Ключевые слова: реформа, децентрализация, опорная школа, образование, общины, округ.

Savchuk D.M.

Ternopil National Economic University

SUPPORTING SCHOOL AS RESULT OF SOCIAL COMMUNITY DEVELOPMENT

Summary

The necessity of decentralization of education. The theoretical question of expediency and efficiency of basic education schools. The basic steps of optimizing secondary schools. The basic task reference institution. Reasonable goal of a supporting schools and principal opponents of decentralization of education.

Keywords: reform, decentralization, supporting school, education, community, county.